



ÖĞRETMEN ADAYLARI HOŞGÖRÜ ÖLÇEĞİ: GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI¹

Yavuz ERCAN GÜL

KTMÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri ABD
ydidim@gmail.com

Prof. Dr. Akmatali ALİMBEKOV

KTMÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri ABD
alimbekov@yahoo.com

Öz

Bu çalışmanın amacı, öğretmen adaylarının hoşgörü düzeylerini ölçmeye yönelik bir ölçek geliştirilmesidir. Bu bağlamda araştırmanın çalışma grubunu 2017-2018 öğretim yılında Yusuf Balasagun Kırgız Milli Üniversitesi ve Arabaev Kırgız Devlet Üniversitesi Eğitim Fakültesinde öğrenim görmekte olan toplam 432 öğretmen adayı oluşturmuştur. Katılımcıların 304'ü kız öğrencilerden 128'i ise erkek öğrencilerden oluşmuştur. Geçerlilik çalışmaları bağlamında geliştirilmekte olan ölçeğin yapı geçerliğini test etmek amacıyla açımlayıcı faktör analizi yapılmış ve yapı geçerliğine bakılmıştır. Ölçeğin güvenirlik çalışması bağlamında ölçek maddeleri arasındaki tutarlılığı tespit edebilmek amacıyla Cronbach'ın α korelasyon katsayısı ve maddeler arası ilişki düzeyleri hesaplanmıştır. Ortaya çıkan faktörlerin her birine ait Cronbach's Alpha değerleri hesaplanmış, bu faktörler arasındaki korelasyona bakılmıştır. Buna göre ölçme aracının cronbach α değeri 0.865 olarak hesaplanmıştır. Test tekrar test yöntemiyle hesaplanan güvenirlik katsayıları ise her bir alt boyut için (0.67 - 0.85; $p < .001$) manidar bulunmuştur.

Anahtar kelimeler: Hoşgörü, Öğretmen Adayları, Değerler, Geçerlik, Güvenirlik.

TEACHER CANDIDATES TOLERANCE SCALE: VALIDITY AND RELIABILITY

Abstract

The aim of this study is to develop a scale to measure tolerance levels of teacher candidates. In this context, the study group of the research is formed of 432 teacher candidates studying at Yusuf Balasagun Kyrgyz National University and Arabaev Kyrgyz State University Faculty of Education during 2017-2018. Of the participants, 304 were female students and 128 were male students. In the context of validity studies, exploratory factor analysis was performed to test the validity of the scale being developed and the validity of the structure was examined. In the context of the reliability study of the scale, Cronbach's α correlation coefficient and the relationship levels between the items were calculated to determine the consistency between the scale items. Cronbach's Alpha values of each of the resulting factors were calculated and the correlation between these factors was examined. Accordingly, the cronbach α value of the measuring instrument was calculated as 0.865. The reliability coefficients calculated by the test re-test method were found to be (0.67 - 0.85, $p < .001$) for each sub-dimension.

Key Words: Tolerance, Teacher Candidates, Values, Validity, Reliability.

¹ Bu makale KTMÜ Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı'nda hazırlanan bir doktora tezinden üretilmiştir.

1. Giriş

Küreselleşmenin hızının internet ve bilgi paylaşımı konusundaki gelişmelerle sürekli arttığı görülmektedir. Bu hız giderek farklı halk ve kültürleri bir arada yaşamaya veya ilişki kurmaya zorlamaktadır. Dolayısıyla iletişim konusunda farklılıklara ve diğer insanların yaşam haklarına saygının önemi de artmaktadır. Bütün bu gelişmeler hoşgörünün değerinin anlaşılmasına katkı sağlamaktadır. Bu çalışmanın temel maksadını da öğretmen adaylarının hoşgörü düzeylerini ölçecek bir ölçek geliştirilmesi oluşturmaktadır. Bu çalışmada öncelikle hoşgörü kelimesinin etimolojik yapısına bakılmıştır. Bu bağlamda, alan yazına bakıldığında “Hoş” kelimesinin Farsçadan gelip, “iyi, güzel” anlamlarında kullanıldığı görülmektedir. Bu kelime “görmek” fiili ile birleştiğinde ise “darılmamak” anlamına gelen “hoşgörü” kelimesi ortaya çıkmaktadır (Sami, 1996: 591).

Adından da anlaşılacağı üzere “hoşgörü” kelimesinin ihtiva ettiği anlamlar içerisinde karşıdaki kişiye darılmamak, kızmamak, olumsuz bir nazarla bakmak anlamları olduğu ortaya çıkmaktadır. UNESCO’nun tanımına göre (1995), *“hoşgörü, dünya kültürlerinin zengin farklılıklarına, ifade biçimlerimize ve insan olma yollarımıza saygı göstermek, onları kabul ve taktir etmek demektir. Bilgi, açıklık, iletişim, düşünce özgürlüğü, inanç ve vicdan bunu gerektirmektedir”*. Yani hoşgörü, farklı kültür ve düşüncedeki insanların, aralarındaki ayrılık ne kadar büyük olursa olsun, birbirlerinin bu farklılıklarına karşı saygı duymak ve bunu taktir etmektir.

Hoşgörü sivil toplumun oluşumunda ana faktördür. Modern medeniyetin yaşaması ve gelişmesi hoşgörüye bağlıdır. Hoşgörü kişiler veya halklar arasında, onları birbirine bağlayan, anlaşmazlıkları ortadan kaldıran bir davranışsal değerdir. İnsanın topluma uyum sağlaması hoşgörü değerine sahip olup olmamasıyla alakalı bir durumdur. Bugün teknolojinin ve ulaşım araçlarının gelişmesiyle halklar birbirine her zamankinden daha çok yaklaşmış durumdadır. Eskiden günlerce süren yolculuklar bugün saatlere belki dakikalara inmiştir. Bu da, halkların arasındaki ilişkilerin kuvvetlenmesine yol açmıştır. Kuvvetli ilişkilerin de devam edebilmesi için kişilerarası ve toplumlararası hoşgörünün yaygınlaşması bir zorunluluk halini almıştır (Белобрыкина, 2011: 40).

Eğitimin hedefleri arasında birçok tutum ve değer de yer almaktadır. Özellikle bu değerler arasında din, dil, ırk, cinsiyet ayrımı gözetmeksizin insanlara karşı hoşgörülü olmak ve empati kurmak değerleri, bireysel ve toplumsal ayrılıkların arttığı zamanımızda büyük önem taşımaktadır. Bu değerler ise başlangıçta ailede, okulöncesi eğitim ve eğitimin ilk yıllarında kazandırılmaktadır (Senemoğlu, 2015: 416).

Bundan dolayı denilebilir ki hoşgörü herkes için çok önemli olan bir değerdir, ancak öğretmenlerin olmazsa olmazıdır. Eğitimcileri, ayrılıkçı ve nefreti tetikleyici olan bir toplumun fertlerinin kardeşçe bir arada yaşaması düşünülemez. Bu nedenle toplumdaki ayrılıkların ve kavgaların azaltılması öğretmen yetiştirme sisteminden geçmektedir. Öğretmenler bu konunun doğrudan muhatabıdır.

Özellikle sanayileşmenin arttığı ve toplumun her ferdinin kadın-erkek iş hayatına atıldığı bu dönemde, çocukların ailede bu gibi değerleri kazanması zorlaşmıştır. Bu durum öğretmenlere daha da fazla sorumluluk yüklemiştir. Aileyi, toplumu ve dünyayı daha yaşanılır bir yere getirmek için öğretmenler hoşgörü değerini özümsemiş olmalıdırlar. Hoşgörü değerine bugün her toplum tarihinde olmadığı kadar muhtaçtır. Bu nedenle hoşgörü değeri konusunda araştırmacılara da büyük sorumluluklar düşmektedir. Bu konu sürekli canlı tutularak nazarlar bu yöne çekilmelidir. Öğretmen eğitiminde hoşgörüye daha ciddi yer verilmelidir.

Toplumların kardeşçe barış içerisinde farklılıklara saygı duyarak yaşayabilecekleri bir ortamın oluşması birbirlerine hoşgörü ile bakabilmelerine bağlıdır. Hoşgörü bir anlayış ve hayat biçimidir. Bu anlayışın ve hayat biçiminin sürdürülmesi, yaşatılması ve gelecek kuşaklara aktarılması gerekmektedir. Bu da, öğretmenlerin bu değer ile donatılması ile mümkün olacaktır. Kişilerin ailede kazandığı değerleri geliştirecek en önemli unsur öğretmendir. Eğitimin başarısı, eğitimin hedeflerini uygulayacak, gerçekleştirecek olan öğretmene bağlıdır. Öğretmenin niteliği okulun yapısı kadar önemlidir. Gelişme döneminde olan bir çok çocuğa doğrudan etki edebilme imkanına sahip olan öğretmenler hoşgörü gibi değerlere, diğer insanlardan daha fazla sahip olmalıdırlar (Büyükkaragöz ve Kesici, 1996: 354). Ancak böylelikle eğitimin hedefleri gerçekleştirilebilir.

Bu çalışmada ise, alan yazın taraması sonucunda doğrudan öğretmen adaylarının hoşgörü düzeylerini ölçecek bir ölçme aracının olmadığı görülmüş ve bu nedenle Öğretmen Adayları Hoşgörü Ölçeği'nin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Böylelikle eğitim sisteminin ayrılmaz bir parçası olan öğretmenlerin hoşgörü düzeyleri, henüz üniversitedeyken ölçülebilecektir. Bu sayede daha sonraki öğretmenlik hayatında öğrencilere karşı geliştireceği tutumu konusunda önceden fikir sahibi olunabilecektir.

2. Yöntem

Bu bölümde ölçeğin geliştirilme süreci anlatılmıştır. Bu bağlamda öncelikle hoşgörü değeri ile alakalı olarak alanyazın taranmış ve kuramsal bilgiler incelenmiştir. Yapılan bu tarama neticesinde hoşgörü ile ilişkili daha önce geliştirilmiş 3 ölçek bulunmuştur. Bu ölçeklerden birisi Ersanlı'nın (2013) geliştirmiş olduğu "hoşgörü Ölçeği"dir. Çalışma grubu

olarak üniversitelerin çeşitli bölümlerinde öğrenim gören 606 üniversite öğrencisinin seçilmiş olduğu hoşgörü eğilim ölçeği 5'li likert tipi ölçek olarak tasarlanmıştır. Toplamda 11 maddenin yer aldığı ölçeğin Cronbach alpha değeri 84 olarak hesaplanmıştır.

Diğer bir hoşgörü ölçeği ise, Çalışkan ve Sağlam'ın (2012) geliştirmiş oldukları "Hoşgörü Eğilim Ölçeği"dir. Bu ölçeğin çalışma grubunu 899 ilköğretim öğrencisi oluşturmaktadır. 18 maddeden oluşan ölçeğin iç tutarlılık katsayısı (alpha) ise 89 olarak hesaplanmıştır.

Alan yazındaki hoşgörüyü ilişkili olarak "Öğretmen Adayı Demokratik Eğilim Ölçeği" isimli üçüncü bir ölçek ise Akbaşı vd. (2010) tarafından geliştirilmiştir. Bu çalışmanın örneklemini 3. ve 4. Sınıflarda eğitim gören 537 eğitim fakültesi öğrencisi oluşturmaktadır. Toplamda 18 maddeden oluşan demokratik eğilim ölçeği 4 alt boyutta tasarlanmıştır. Cronbach Alpha değeri ise 74 olarak hesaplanmıştır.

Yapılan bu alanyazın taraması neticesinde öğretmen adaylarının hoşgörü eğilimlerini ölçmek için yapılan araştırmaların yetersiz olduğu ve doğrudan öğretmen adaylarının hoşgörü eğilimlerini ölçecek bir ölçeğin bulunmadığı tespit edilmiştir.

2.1. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2017-2018 öğretim yılında Yusuf Balasagun Kırgız Milli Üniversitesi ve Arabaev Kırgız Devlet Üniversitesi Eğitim Fakültelerine bağlı Sınıf Öğretmenliği, Matematik Öğretmenliği, Coğrafya Öğretmenliği, Tarih Öğretmenliği, Bilgisayar Öğretmenliği olmak üzere toplam 5 öğretmenlik bölümünde öğrenim görmekte olan 432 öğretmen adayı oluşturmaktadır. Örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin 304'ü (% 70.3) kız, 128'i (% 29.7) erkektir.

2.2. Madde Havuzunun Oluşturulması

Alanyazın incelemesinden elde edilen bilgiler çerçevesinde 55 maddelik bir madde havuzu oluşturulmuştur. Madde havuzunun genişletilmesi amacı ile "hoşgörülü bir öğretmende hangi özellikler bulunmalıdır?" şeklindeki açık uçlu bir soru ile Kırgız-Türk Manas Üniversitesi Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik bölümünde eğitim gören 40 öğrencinin fikirleri alınmıştır. Sonrasında öğrencilerden gelen veriler doğrultusunda madde havuzu 55'ten 102'ye yükseltilmiştir. Devamında ise, 102 madde Psikoloji, Psikolojik danışmanlık ve rehberlik, ölçme ve değerlendirme alanlarında uzman olan 3 öğretim üyesine anlaşılabilirlik ve öğretmen adaylarının hoşgörü eğilimlerini ne düzeyde ölçebildiği bakımından incelemeleri için 3'lü derecelendirme ölçeği (1:Çıkartılmalı, 2:Düzeltilmeli, 3:Kalmalı) ile birlikte verilmiştir. Uzmanlardan gelen görüşler doğrultusunda "çıkartılmalı" denilen bütün maddeler çıkartılmış ve toplamda 25 madde kaldığı görülmüştür.

Geriye kalan 25 madde ise alan uzmanı kontrolünde kapsam ve görünüş geçerliği bakımından yeniden düzenlenmiş, dil bilgisi ile alakalı hatalar ortadan kaldırılmış ve pilot uygulama öncesi 25 maddeye ilişkin nihai form oluşturulmuştur.

2.3. Madde Seçimi İçin Pilot Uygulama

İlk etapta madde seçimimizi gerçekleştirebilmek için 50 kişiden oluşan Yusuf Balasagun Kırgız Milli Üniversitesi'nin Eğitim Fakültesinde öğrenim gören öğretmen adaylarına pilot uygulama yapılmıştır. Öğrencilerin bir kısmı tarafından anlaşılamayan veya anlaşılma zorluğu olduğu görülen 4 madde ölçekten çıkarılmıştır. Böylelikle ölçekteki madde sayısı 21'e düşmüştür. Madde seçiminin ilk aşaması olarak testin küçük bir gruba (n=50) uygulanması sonrası, psikometrik özellikler açısından, hangi maddelerin daha uygun olduğunu belirlemek amacıyla istatistiksel analizler yapılmıştır. Öncelikle uygulanan ölçeğin istatistik işlemleri kolaylaştırıcı ve karışıklığı önleyici uygun formata dönüştürülmesi işlemi yapılmıştır. Bunun için bir form oluşturulmuş, uygulamaya katılan kişi sayısı ve madde sayısı satırlar, sütunlar halinde yazılmıştır. 5'li likert olarak tasarlanan ölçeğin her bir yanıtına uygun numara verilmiştir ("Kesinlikle Katılmıyorum" için 1, "Katılmıyorum" için 2, "Kararsızım" için 3, "Katılıyorum" için 4, "Kesinlikle Katılıyorum için 5). Her bir öğrenciye ait olan satırdaki maddelere vermiş oldukları yanıtların puanları toplanmış ve her bir öğrencinin ölçekten aldığı toplam puan hesaplanmıştır.

Verilerin işlenmesinde SPSS 24.0 programı kullanılmış ve sonuçların yorumlanması aşamasında anlamlılık düzeyi .05 olarak belirlenmiştir. Öğretmen Adayları Hoşgörü Eğilim Ölçeğinin güvenirlilik çalışması çerçevesinde ölçekte yer alan maddelerin aralarındaki tutarlılıklarını belirleyebilmek amacıyla Cronbach'ın α korelasyon katsayısı ve maddeler arası ilişki düzeyleri hesaplanmıştır.

Ölçeğin güvenirliliğinin belirlenmesi için Cronbach's α güvenirlilik katsayısı hesaplanmıştır. Cronbach tarafından bulunan alfa katsayısı hesaplama yöntemi, maddeler doğru-yanlış şeklinde puanlanmadığında, uygulanabilen bir iç tutarlılık tahmin yöntemidir (Ercan ve Kan, 2004: 213). 50 öğretmen adayına uygulanmış olan ölçeğin, Cronbach's α güvenirlilik katsayısı 0,937 olarak bulunmuştur. Güvenirlilik katsayısına ilişkin değer aralıklarını Özdamar (1999) aşağıdaki gibi açıklamıştır.

0.00 < α < 0,40 güvenilir değildir

0.41 < α < 0,60 güvenirliliği düşüktür

0.61 < α < 0,80 güvenirliliği orta seviyededir

0.81 < α < 1.00 güvenirliliği yüksek düzeydedir.

Bu değer aralıkları göz önüne alındığında Öğretmen Adayları Hoşgörü Eğilim

Ölçeğinin madde seçimi için yapılan pilot uygulama neticesinde yüksek düzeyde bir güvenilirliğe sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Maddeler arası ilişki durumlarına bakılmış ve maddeler arasındaki ilişkinin .039 ile 860 arasında değiştiği görülmüştür. Maddeler arasındaki en az ilişki değerinin 10 ve 21. maddeler arasında olduğu (.039) görülmüştür. Maddeler arasındaki en yüksek ilişki değerinin ise 3 ve 4. Maddeler arasında olduğu (.860) görülmüştür.

Bu uygulamalar 2017-2018 eğitim-öğretim yılının birinci kanaat döneminde gerçekleştirilmiştir. Pilot uygulama Yusuf Balasagun Kırgız Milli Üniversitesi ve Arabaev Kırgız Devlet Üniversitesi Eğitim Fakültelerine bağlı Sınıf Öğretmenliği, Matematik Öğretmenliği, Coğrafya Öğretmenliği, Tarih Öğretmenliği ve Bilgisayar Öğretmenliği olarak toplamda 5 öğretmenlik bölümünde okuyan 456 öğretmen adayı üzerinde uygulanmıştır. Uygulamalar bittikten sonra elde edilen bütün cevap formlarına bakılmış ve cevapları eksik olan, kodlamayı birden fazla yapan veya bazı maddeleri boş bırakma gibi sebeplerden dolayı değerlendirmeye tabi tutulmayacak öğrencilerin (n=24) kağıtları bulunmuş ve bu kağıtlar analize alınmamıştır. Neticede kalan N=432 katılımcı ile ölçek geliştirmeye ilişkin analizlere geçilmiştir. Ulaşılan katılımcıların sayısının uygunluğunu belirlemek üzere yapılan Bartlett testindeki ki kare değeri .00 seviyesinde anlamlı olduğundan seçilen örneklem sayısının evreni temsil etme gücüne sahip olduğu sonucuna varılmıştır.

2.4. Verilerin Analizi

Veriler SPSS 24.0 programı ile analiz edilmiş ve sonuçlar anlamlılık düzeyi .05 olarak kabul edilerek yorumlanmıştır. Geçerlilik çalışmaları bağlamında geliştirilmekte olan ölçeğin yapısını belirleyebilmek amacıyla açımlayıcı faktör analizi yapılmış ve yapı geçerliğine bakılmıştır. Ölçeğin güvenilirlik çalışması bağlamında ölçek maddeleri arasındaki tutarlılığı tespit edebilmek amacıyla Cronbach'ın α korelasyon katsayısı ve maddeler arası ilişki düzeyleri hesaplanmıştır. Ortaya çıkan faktörlerin her birine ait Cronbach's Alpha değerleri hesaplanmış, bu faktörler arasındaki korelasyona bakılmıştır. Bunun yanında geliştirilmekte olan ölçeğin her bir uygulamada tutarlı sonuçlar verebilme özelliği, başka bir deyişle kararlılığını belirleyebilmek için test-tekrar test güvenilirliğine bakılmıştır.

2.5. Geçerlik Analizleri

Geçerlik denildiğinde genel olarak ölçeğin ölçülmek istenen özellikleri diğer özellikler ile karıştırmadan ne derece doğru ölçebildiğiyle alakalı bir durum olarak anlaşılmaktadır (Büyüköztürk, 2016: 116). Tezbaşaran'a göre geçerlik ise bir ölçme aracının, bu araçla ölçülmek istenen özeliğin ölçülerini başka özellik ya da özelliklerin ölçüleriyle karıştırmadan verebilme

gücüdür (2008). Geçerliğin yüksek olması büyük ölçüde ölçülmek istenen kavramın gözlenebilir değişkenlerle ifade edilmesine bağlıdır (Karasar, 2016:194). Ölçek geçerliğinin sağlanmasında genellikle Faktör Analizi (FA) kullanılmaktadır. Büyüköztürk'e göre Faktör Analizi, birbiriyle ilişkili olan çok sayıda değişkeni bir araya az sayıda kavramsal olarak anlamlı yeni boyutlar bulmayı amaçlayan çok değişkenli bir istatistiktir (2002). Bu nedenle Öğretmen Adayları Hoşgörü Ölçeği'nin geçerliğini sağlamak üzere Açımlayıcı Faktör Analizi (AFA) yapılmıştır.

Örneklemeden elde edilen verilerin yeterliğini belirlemek üzere Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) testi yapılmıştır.

Tablo 1. KMO ve Bartlett testi sonuçları

Kaiser-Meyer-Olkin Test Sonucu	.805
Bartlett Test Sonucu	
Kikare test sonucu	5443.361
Serbestlik derecesi	210
p	.000

Tablo 1 incelendiğinde geliştirilmekte olan ÖAHEÖ'ne ait KMO test değeri ,805 olarak hesaplanmış olup, bu değere göre ölçekten elde edilen ölçümlerin faktör analizi için uygun olduğu anlaşılmıştır. Devamında ulaşılan verilere parametrik analizler uygulayabilmek için, ölçülen özelliğin dağılım durumunun normal olması beklenmektedir. Bundan dolayı ölçülen özelliklere dair verilerin normal dağılıp dağılmadığını test etmek amacıyla istatistik tekniği olan Bartlett testinden faydalanılmıştır. Ulaşılan verilere Bartlett testinin yapılması neticesinde ortaya çıkan Kikare(Chi-Square) test istatistiğinin anlamlı bulunması, Ulaşılan verilerin normal dağıldıklarını göstermektedir. Yapılan analiz sonucunda, Ki-kare (Chi-Square) test istatistiği 5443,361; ve Bartlett testinin $p < 0,5$ anlamlı çıkması verilerin temel bileşenler analizi için uygun olduğunu göstermiştir.

Daha sonra çalışmada; ortaya çıkacak olan faktör sayısı için değişkenlere ait olan Eigenvalues ve Scree Plot eğrisinden yararlanılmıştır. Araştırmada ulaşılan veriler üzerinde uygulanan Temel Bileşenler Analizine (Principal Component Analysis) doğrultusunda ortaya çıkan sonuç aşağıdaki gibidir.

Faktör analizinin ilk uygulamasında türetilen faktör sayısı için bir sınırlama getirilmemiştir. Ayrıca eigen değeri 1.00'dan daha büyük olan 5 boyut türetilmiştir. belirlenen 5 faktör yapısının toplam açıklanan varyans miktarı % 65.602 olarak hesaplanmıştır. Bu işlem sonucunda Varimax Dik Döndürme Tekniği kullanılmış ve maddelerin faktör dağılımlarına bakılmış ve bu maddelerden bazılarının birden fazla boyut içerisinde yüksek değer (<.30) aldığı belirlenmiştir. Birden çok faktörde 0.30'dan daha fazla değeri olan maddelerde, değerler arasındaki farkın miktarına bakılmış ve arasında %10'un altında değer alan maddeler

elenmiştir. (Büyüköztürk, 2016). Bu etapta sırasıyla 4., 8, 14., 16., 18., ve 20. maddeler ölçekten çıkarılarak analiz yeniden yapılmıştır. Böylece ölçek maddeleri 21’den 15’e inmiştir.

Varimax Dik Döndürme Tekniğikullanılması neticesinde faktör dağılımlarına bakılmış, burada ölçeğin öz değeri birden daha büyük olan dört faktörde toplandıkları ve bütün maddelerin içerisinde yer aldıkları faktörlerde kabul edilebilir yük aldıkları (en düşük değer .445; en yüksek değerin ise .930) tespit edilmiştir.

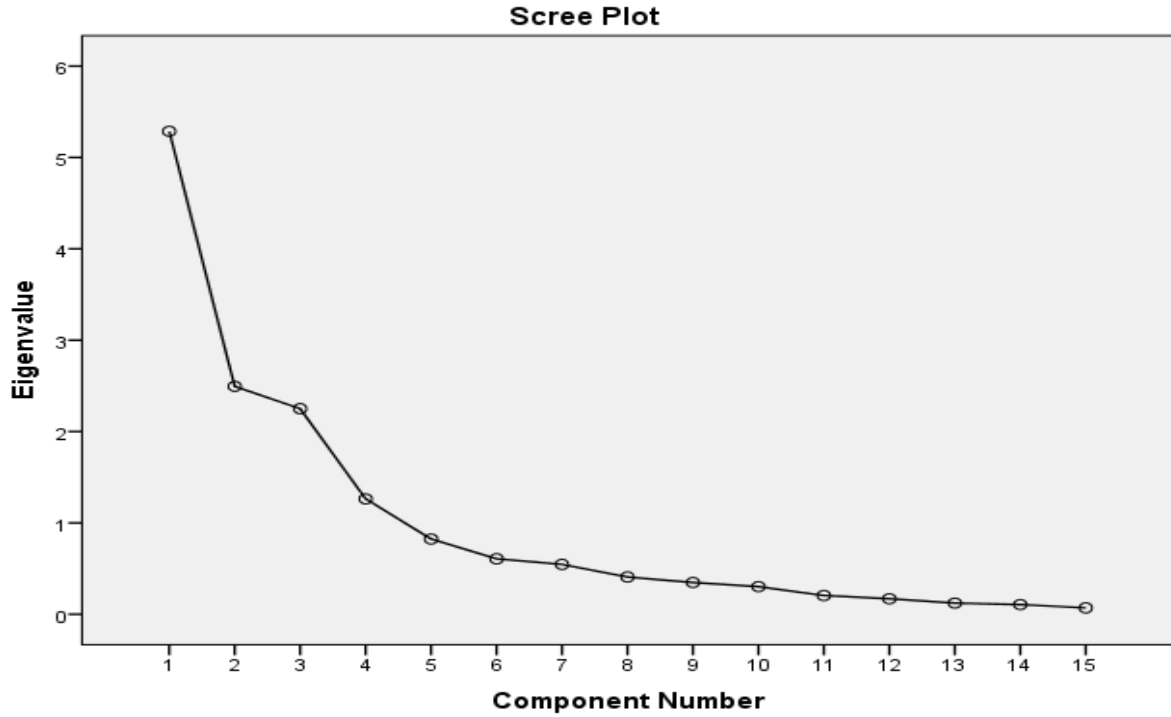
Tablo 2. KMO ve Bartlett Testi Sonuçları

Kaiser-Meyer-Olkin Test Sonucu	.822
Bartlett Test Sonucu	Kikare Test Sonucu Serbestlik derecesi p
	4758.591 105 .000

KMO değeri, çalışma grubu büyüklüğünün ve ulaşılan verilerin belirlenen analiz yönteme uygun ve örneklemin yeterli olduğunu (0.822) Bartlett’s testi değerlerinin de anlamlılığı ($p < .001$) elde edilen verilerin çok değişkenli normal bir dağılımdan geldikleri tezini destekler niteliktedir.

Tablo 3. Açıklanan Toplam Varyans Miktarları

Bileşenler	Toplam	Varyans %	Kümülatif %	Toplam	Varyans %	Kümülatif %	Toplam	Varyans %	Kümülatif %
1	5.286	35.23	35.23	5.28	35.23	35.23	342	22.80	22.80
2	2.494	16.62	51.86	2.49	16.62	51.86	289	19.29	42.09
3	2.250	14.99	66.86	2.25	14.99	66.86	2.78	18.57	60.66
4	1.263	8.41	75.28	1.26	8.41	75.28	2.19	14.61	75.28
5	.824	5.49	80.77						
6	.60	4.04	84.82						
7	.54	3.63	88.46						
8	.40	2.72	91.18						
9	.34	2.31	93.49						
10	.30	2.01	95.51						
11	.20	1.36	96.88						
12	.17	1.13	98.01						
13	.12	.81	98.82						
14	.10	.70	99.53						
15	.07	.46	100.00						



Şekil 1. Maddelere İlişkin Scree Plot Eğrisi

Tablo 3 ve Şekil 1’de görüldüğü gibi Eigen değeri 1 kabul edildiğinde ve yinelenen faktör analizi neticesinde 4 faktör türetilmiştir. Ortaya çıkan bu 4 faktörün açıklanan varyanslarının toplam miktarı ise % 75.285’dir. Faktörlerin açıklanmış oldukları varyanslarının miktarı sırasıyla ilk faktör için % 35.238, ikinci faktör için % 16.629, üçüncü faktör için % 14.998, dördüncü faktör için % 8.419 olarak belirlenmiştir. Faktör analizi yapılması neticesinde ulaşılan varyans oranı ne kadar yüksek olursa, ölçeğin faktör yapısı da o kadar güçlü olmaktadır. Maddelerin faktörler içerisindeki dağılım durumunu anlayabilmek için uygulanan Varimax dik döndürme analizi sonucunda ortaya çıkan değerler aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 4. Faktör Analizi Sonrası Dönüştürülmüş Bileşenler Matrisi

Bileşenler	1	2	3	4
madde3	.941			
madde13	.914			
madde17	.908			
madde21	.851			
madde19		.949		
madde15		.944		
madde7		.941		
madde2			.858	
madde6			.803	
madde1			.695	
madde5			.668	
madde12			.519	
madde11				.826
madde9				.786
madde10				.743

Varimax Dik Döndürme Tekniği ile maddelerin faktörler içerisindeki dağılımına bakıldığında ölçeğin eigen değeri birden daha büyük olan dört boyutta toplandığı belirlenmiştir. Ayrıca ölçekteki bütün maddelerin girmiş oldukları faktörde kabul edilebilecek yük değerlerine sahip olan (en düşük madde yük değerinin 0.445; en yüksek madde yük değerinin 0.930) olduğu da belirlenmiştir. 1'den daha çok faktörde yüksek değere sahip olan madde ölçek içerisinde bulunmamaktadır. Alt boyutlar içerisinde yer alan maddeleri ve maddelerin sayılarını içeren tablo aşağıda verilmiştir.

Tablo 5. Faktör Analizi Sonucunda Belirlenen Alt Boyutlar ve Bu Boyutlara Giren Maddeler

Faktör	Madde Sayısı	Maddelerin Numarası
1	4	3, 11, 13, 15
2	3	6, 12, 14
3	5	1, 2, 4, 5, 10
4	3	7, 8, 9

Tablo 5'de görüldüğü üzere tamamı olumlu ifadeler içeren toplamda 15 maddeden ve 4 faktörden türetilmiş olan ölçekte ilk faktör 4 maddeden (3, 13, 17, 21. maddeler); ikinci faktör 3 maddeden (7, 15, 19. maddeler); üçüncü faktör 4 maddeden (1, 2, 5, 6, 12. maddeler); son olarak dördüncü boyut ise 4 maddeden (9, 10, 11. maddeler) oluşmuştur. Faktörlerin her birinin içerisine giren maddelerin incelenmesiyle oluşan alt boyutlara birer isim verilmiştir. Bu çerçevede ilk alt boyut *Önem* alt boyutu olarak; ikinci alt boyut *Uyum* alt boyutu; üçüncü alt boyut *Empati* alt boyutu ve en son olarak dördüncü alt boyut ise *Tutum* alt boyutu olarak isimlendirilmiştir.

Geçerlik çalışmalarının tamamlanmasının ardından oluşan maddeler ve boyutlar için güvenilirlik çalışmalarına başlanmıştır. Hem toplam olarak hem de alt boyutların her birinin içerdiği maddeler üzerinden hesaplanmış olan Cronbach's Alpha değeri aşağıda verilmiştir:

2.6. Güvenirlilik Analizleri

Bu bölümde ölçeğin iç tutarlık katsayısı, test-tekrar test sonuçları ve iki yarı güvenilirliği hesaplanmış tablolastırılarak sunulmuştur.

Tablo 6. Ölçeğin Geneline ve Faktör Analizi Sonucunda Ortaya Çıkan Altboyutlara ilişkin Cronbach's Alpha Değerleri

Faktör	Cronbach's Alpha Değeri
Önem	.940
Uyum	.957
Empati	.819
Tutum	.759

Ölçeğin bütünü için iç tutarlık katsayısı Cronbach $\alpha=.865$ olarak bulunmuştur. Bunun yanında alt boyutların Cronbach Alpha değerleri $\alpha_{max}=.957$ (Önem) ile $\alpha_{min}=.759$ (Tutum) arasında değiştiği görülmüştür. Hesaplanan bütün bu değerler ölçeğin iç tutarlılık oranının yüksek olduğunu göstermiştir.

Tablo 7. Faktörler Arasındaki Pearson Korelasyon Değerleri

		Önem	Uyum	Empati	Tutum
Önem	r	1	.202**	.285**	.275**
	p		.000	.000	.000
	N	432	432	432	432
Uyum	r	.202**	1	.237**	.083
	p	.000		.000	.086
	N	432	432	432	432
Empati	r	.285**	.237**	1	.309**
	p	.000	.000		.000
	N	432	432	432	432
Tutum	r	.275**	.083	.309**	1
	p	.000	.086	.000	
	N	432	432	432	432

Oluşan faktörlerin arasında bulunan ilişkinin anlamlı olup olmadığını tespit etmek amacı ile gerçekleştirilen Pearson Momentler çarpımı Korelasyon analizi neticesinde faktörlerin arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Bu ilişkiler en yüksek *Önem* alt boyutu ile *Empati* alt boyutu arasında ($r=.285$; $p<.001$); en düşük de *Tutum* alt boyutu ile *Uyum* alt boyutu arasında ($r=.083$; $p<.05$) düzeyinde gerçekleşmiştir.

Test-Tekrar Test Güvenirliği: Yukarıdaki işlemlerin devamında ise test-tekrar test yöntemi kullanılarak yapılan bir güvenirlik katsayısı olarak korelasyon katsayısının hesaplanması aşamasına geçilmiştir. Bu doğrultuda $N=47$ olan örneklem grubuna formun son hali üç hafta arayla iki defa uygulanmıştır. Zaman aralığı olan üç haftanın öncesinde ve sonrasında elde edilen puanların arasında bulunan kararlılığın testi için elde bulunan verilerin türüne uygun olarak belirlenmiş olan Pearson momentler çarpımı korelasyon katsayısı hesaplanmış ve çıkan sonuç aşağıda verilmiştir:

Tablo 8. Test-Tekrar Test Sonrası Faktörler Arasındaki Pearson Korelasyon Değerleri

Boyutlar	N	r	Sig.
Önem	47	.855	.000
Uyum	47	.821	.000
Empati	47	.673	.000
Tutum	47	.787	.000

Test-tekrar test güvenirliğinin sağlanması adına yapılan Pearson momentler çarpımı korelasyon analizi neticesinde ölçeğin bütünü ve her bir alt boyut için hesaplanan değerler arasındaki ilişki istatistiksel anlamda pozitif yönlü ve anlamlı olarak belirlenmiştir. En düşük ilişki katsayısı *Empati* alt boyutunda ($r=.673$; $p<.001$); en yüksek katsayı ise *Önem* alt

boyutunda ($r=.855$; $p<.001$) olarak hesaplanmıştır. Hesaplanan bu değerler ölçeğin farklı uygulamalarında tutarlı sonuçlar sağladığını ve ölçeğin devamlılık katsayısı kapsamında güvenilir olarak bulunduğunu göstermiştir.

İki Yarı Güvenirliği: Testin güvenilirlik katsayısının hesaplanması için, ilk uygulama sonrasında elde edilen 47 kişilik verilerin tek rakamli ifadelerinden alınan puanlar ile, çift rakamli ifadelerinden alınan puanlar arasındaki korelasyon katsayısı (a) hesaplanmıştır. Daha sonra çıkan korelasyon katsayısının ölçeğin tamamıyla ilgili güvenirliliğin göstergesi olabilmesi için bu katsayıya düzeltme formülü uygulanmıştır. Bu yöntem kullanılırken ölçeğin her iki yarısında da benzer güçlükteki maddelerin kullanılması önem taşımaktadır (Şeker ve Gençdoğan, 2014).

Güvenirlilik katsayısını hesaplayabilmek için düzeltme formülü şu şekildedir:

$$r = \frac{2x(a)}{1+(a)}$$

a= ölçeğin tek ve çift maddeleri arasında hesaplanan iki yarı güvenirlilik katsayısıdır.

Tablo 9. Ölçme Aracının Tek ve Çift Maddeleri Arasında Hesaplanan Pearson Korelasyon Katsayısı

		Tek toplam	Çift toplam
Tek toplam	r	1	.784**
	p		.000
	N	47	47
Çift toplam	r	.784**	1
	p	.000	
	N	47	47

a = 0,784 olarak hesaplanmıştır.

$$r = \frac{2x(0,78)}{1+(0,784)} = \frac{1.56}{1.78} = .87 \text{ rakamına ulaşılmıştır.}$$

3. Sonuç

Bu çalışmada eğitim fakültesi öğrencilerinin hoşgörü eğilimlerini ölçmek maksadıyla geliştirilen 102 madden oluşan ölçme aracı ilk olarak kapsam geçerliliği için 3 uzmanın görüşüne sunulmuştur. Sonrasında uzmanlardan gelen geri dönüşler neticesinde çıkarılmalı denilen bütün maddeler ölçekten çıkartılmıştır. Kalan 25 maddelik ölçme aracı 432 öğretmen adayına uygulanması sonucunda faktör analizi yapılmış ve bu işlemlerden sonra ölçeğin 15

maddesi kaldığı görülmüştür. Bunlardan başka ölçek geçerliğini hesaplamak üzere 15 madde 47 eğitim fakültesi öğrencilerine uygulanmış, ölçeğin tamamının ve alt boyutlarının güvenirlilik katsayısı (Cronbach α), hesaplanmış ve faktörler arası ilişki analizleri yapılmıştır.

Güvenirliliğini hesaplamak üzere de test-tekrar test yöntemi ile iki yarı yöntemi güvenirlilik katsayıları hesaplanmıştır. Bütün bu analizler sonucunda ulaşılan sonuçlar aşağıda sunulmuştur:

- Geliştirilmekte olan Öğretmen Adayları Hoşgörü Eğilim ölçeğinde bulunan eigen değerine göre önemli olan 4 faktörün açıkladığı toplam varyans miktarı %75.285'dir. Varimax dik döndürme tekniği sonrasında maddelerin sahip oldukları faktör yüklerinin 0.445 - 0.930 arasında değiştiği görülmüştür.

- Türetilen faktörler sırasıyla “önem”, “uyum”, “Empati” ve “Tutum” olarak isimlendirilmiştir.

- Ölçeğin bütün yapısı için cronbach α T=0.865 ve her bir alt boyutta hesaplanmış olan cronbach α katsayılarının 0.70'den fazla çıkması ölçeğin tamamının ve her bir altboyutun kendi içerisinde tutarlılık sağladıklarını göstermektedir.

- Faktör bağlamında ayırt edicilik analizinin yapılması sonucunda grupların bütünü için farklılıklar istatistiksel olarak anlamlı bulunması ($p<.001$) ölçeğin alt boyutlarının ve hesaplanan toplam puanının ayırt edici olduğu sonucuna varılmaktadır.

- Faktörlerin arasında bulunan ilişki değerlerini hesaplamak için yapılmış olan korelasyon analizi neticesinde bütün faktörlerin arasında ve bütün faktörler ile toplam puanın ortasında pozitif yönlü anlamlı ilişki bulunması, ölçeğin içerisinde bulunan faktörlerin tamamının aynı yapı içerisinde yer aldıklarını göstermektedir.

- Test tekrar testi yöntemiyle hesaplanan güvenirlilik katsayıları ise her bir alt boyut için (0.67 - 0.85; $p<.001$) manidar bulunmuştur. Ayrıca iki yarı yöntemi güvenirlilik katsayısı da .87 olarak hesaplanmıştır. Bütün bu geçerlik ve güvenirlilik çalışmalarından sonra ölçeğin, öğretmen adaylarının hoşgörü eğilimlerini ölçmede geçerli ve güvenilir bir şekilde kullanılabilecek bir ölçme aracı olduğunu göstermiştir.

Kaynaklar

- Akbaşı, S., vd. (2010). Öğretmen Adayı Demokratik Eğilim Ölçeği Geliştirme Çalışması, *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1): 94-108.
- Белобрыкина, О. А. (2011). Семантико-Этимологический Анализ Понятия «Толерантность» И Его Значение Для Психолого-Педагогической Практики, *Толерантность В Современном Мире: Опыт Междисциплинарных Исследований, Сборник Научных Статей I Международной Научно-Практической Конференции, Ярослав*, 40-42.
- Büyükkaragöz, S., ve Kesici, Ş. (1996). Öğretmenlerin Hoşgörü ve Demokratik Tutumları, *Eğitim Yönetimi*, 2(3): 353-365.
- Büyüköztürk, Ş. (2002). Faktör Analizi: Temel Kavramlar ve Ölçek Geliştirmede Kullanımı, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 32: 470-483.
- Büyüköztürk, Ş., vd. (2016). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, 22. Baskı, Pegem Akademi.

- Çalışkan, H., ve Sağlam, H. İ. (2012). Hoşgörü Eğilim Ölçeğinin Geliştirilmesi ve İlköğretim Öğrencilerinin Hoşgörü Eğilimlerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, Educational Sciences: Theory & Practice*, 12(2): 1431-1446.
- Ercan, İ., ve Kan, İ. (2004). Ölçeklerde Güvenirlilik ve Geçerlik, *Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 30(3): 211-216.
- Ersanlı, E. (2013). The Validity and Reliability Study of Tolerance Scale, *Journal Basic Application Sciences*, 4(1): 85-89.
- Karasar, N. (2016). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, ikinci yazım, 31. Basım, Nobel Yayınları.
- Özdamar, K. (1999). *Paket Programlar İle İstatistiksel Veri Analizi 1*, Eskişehir: Kaan Kitabevi.
- Senemoğlu, N. (2015). *Gelişim, Öğretim ve Öğretim*, 24. Baskı, Ankara: Yargı Yayınevi.
- Şeker, H., ve Gençdoğan, B. (2014). *Psikolojide ve Eğitimde Ölçme Aracı Geliştirme*, 2. Basım, Ankara: Nobel Yayınları.
- Şemseddin Sâmî (1996). *Kâmûs-İ Türkî*, 6. Baskı, İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Tezbaşaran, A. A. (2008). Likert Tipi Ölçek Hazırlama Klavuzu, Üçüncü Sürüm e – Kitap, http://www.academia.edu/1288035/Likert_Tipi_%C3%96l%C3%A7ek_Haz%C4%B1rlama_K%C4%B1lavuzu Erişim Tarihi: 23.09.2017.
- UNESCO (1995). *The Declaration of Principles on Tolerance*

EKLER

EK 1. ÖĞRETMEN ADAYLARI HOŞGÖRÜ ÖLÇEĞİ

ШКАЛА ТОЛЕРАНТНОСТИ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ		полностью согласен	Согласен	нейтрален	Не согласен	Категори- чески не согласен
Сопереживание (Empati)	У каждого ученика есть хорошие качества.					
	Педагог и ученики должны уважать разносторонние мнения друг друга					
	Педагог должен сфокусироваться над решением сложностей трудных учеников.					
	Педагог должен уметь сопереживать ученикам.					
Важность (Önem)	Ученики должны уметь советоваться с учителем о любых своих проблемах.					
	Педагог должен принимать ошибки учеников с пониманием					
	Педагог должен придавать значение стараниям школьников в течение учебного года.					
	Педагог должен относиться каждому ученику равноправно.					
Гармония (Uyum)	У учеников должна быть возможность свободно критиковать учителя.					
	Педагог не должен притеснять учеников думать по-другому.					
	Каждый педагог обязан толерантно относиться своим ученикам.					
Поведение (Tutum)	Педагог должен учитывать каждое мнение учеников.					
	Педагоги должны предоставлять ученикам право высказаться.					
	Педагог не должен упрекать ученика в его ошибках.					
	Педагог должен каждому ученику относиться по его характеру и нраву.					
64 – 75	Çok Yüksek Düzeyde Hoşgörülü					
52 – 63	Yüksek Düzeyde Hoşgörülü					
40 – 51	Orta Düzeyde Hoşgörülü					
28 – 39	Düşük düzeyde hoşgörülü					
15 – 27	Hoşgörüsüz					